

Medikuenak

Leheniko batean, ezagun batek galdeitu zidan, medikunizaz ere idatzi nuela eta ia ofizio hortan ez zen umoreko geriarrik Eibar eta Plaentzia aldean, beste zenbait ofiziotsan zen bezala. Jakiña Horixe bai. Izen ere, umorea ezia koloretan bakarrik sailkatzen, bizi moldeetan ere bada zer konta. Beraz, medikuntzakorik ere bata eta ez bakarrak Eibarren eta Plaentziaren. Honegatik, gaukorra daskarten muestretxoa hau Txirrita bertsolariaren ateraldi batekin hasiko dut.

Txirrita bera hargina zen ofizioz. Behin batean, astelehenera ere bazezen da, harria landu ezink omen zebilen, golpea han eta golpea hemen, baina golpe txarrez alda batean zatia hausti eta bestean apurua...

Aurrekaldeitik pasatu zen mediku batetik esan omen zion:

- Harginaren failu, bustinak bar-dindu.

Eta, Txirritak, hitziket kortzera:

- Medikuak falta, lurrik tapa.

Eibartar ezkeriar gorri horietako bat sartu zen medikuaren konsultura, bere gerriaren ezer aldera eskua eranaz, minak haintxe zituela esanaz, eta "Gibeleteko mina edo..." izango zuela aurreratuaz. Medikuak ordea:

- Zer? Gibeleteko mina eta gerriaren ezkerraldean? Gibeleta eskubiko aldean zegot.

- Baina ni ezkerriarra naiz.

Ez dakit ber bera ez ote zen bere burua heriotza ordura hurbildurik ikusi zuenean, hestu ta larriz medi-kuei deitza eta errekonoisidu ondo-

rean, sendagilearen aurpegia serioari begira itandu zuena:

- Da...?

- Ba..., hasi hadi daki ana ahal bezala errezenaten.

Beste behin, medikuaren gelan hil-letuz beterik sartu zen gaixoak, hara zetan:

- Hara, mediku jauna, neri pasa-tean zaidana, zera da, ezin natiakela egon ez jarri, ez zutik eta ezta etzanda ere.

- Orduan, beste modurik ez baduzu, zintzilu ipini zaite.

Inguru honetan, izan ere, herria halako bidaia, medikuak ere ez dira gutxiago. Plaentziako esaten duten bezala: "Zelako lapiko, halako tapa".

Artadi medikuak lasai kafea har-tzen zegoen tokira sartu zen zalapar-tero kuadriku bat, beren kantaz eta uluz baserrak eragin beharrean. Haietako gazte batek familiako medi-kuak izan Artadi eta errepeturik galdu nahi ez eta hurbildu sitzauen esanaz:

- Artadi jauna, salitzen gare?

Besteak ordea:

- Ez; sobrante zagozo!

Medikuak, gaixoa ikusi ondoren, esan zion:

- Sei hilabetean ardrok ezin duzu probatu.

- Baina garagardoa edo sagardoa edan ahal nezake?

- Ez. Edarriku, ura bakarrak.

- Zu, mediku jauna, bida-ezpada ere, prueba hori zergaik ez duzu egiten lehendabizki kuetekin?

Baina, hark kuiantzat eskatzen zuen froga hori, non bait, beste batek

egin zuen, bere buruarekin gainera. Zeren, medikuak errekonoizido ondo-rean, erretzeari eta edateari utzi behar ziala agindu zion eta bestalde goizago oheratzea. Gaixoa ordea, bera goizago erretiratzen zela, ez zela erretzalea eta eta ere edalea.

- Ba, gorputz zahartua eta nekatura aurkitzen dizu. Behar hada gehiegi jan eta emakumeen getxoa ibiltzea-rena edo izan daitake.

- Ez ba, mediku jauna; ni ez naiz jatuna eta emakumeetarako biziorkirik ere eta dut.

- Orduna, zuk, ezer ez egitekotan zertarako nahi duzu bizi?

Bai batzuetan erremedio azkarrak bilatu ere. Jateko gogorik gabeko zebi-len gaixoa bisitatzera deitu zuen me-dikuak emanako erantzuna lekuko. Zer sentitzen zuen galdeku zionean:

- Hera, don Karlos; nik ee... gauza argia jateko gogoa edukitzuen dut.

Medikuaren ihardresa:

- Etxekoandere, ekartzazus kandelia eta poxpoluk pribitua.

Hemen ere, ofizio guzietan bezala, diruaren interesak ere bitartean era-biltzen dira. Bi adiskidek kalean topo egin dute eta hau izan zen beren elkarrikitza:

- Zer, Kalixto? Ez daukak aurpegiz itxura onik. Ondoezik hago ala?

- Ez nagok ondo. Oraintxe natok medikuagandik.

- Era; igarri dík?

- Ixa hai.

- Ixa baietz?

- Bai, mila pezeta nizkian eta be-deratzirehun kendu zizkidak.

Alderantz, beste behin, elgorria

sendatu zion haurraren gurasoa joan zen medikuari ordainketa egitera, eta zenbat merkatuko zion galdera egin zion.

- Merkatu? Zer dela ta?

- Ba, eskarrak nere semeari, aurgurtean irabazketa handiak izan ditzu, zeren nere semea izan bai zen eskolako haur guziak elgorriz ku-tsatu zituen.

Beste behin, gaixorik zegoen adis-kidea bisitatzera joan zenak, bere oheburuan hau zion:

- Ixo! Ba, es hago hain gaizki ere. Anka biak oheak dituk behintzat.

- Zer esan nahi duk? Anka biak ohean?

- Bai. Zeren don Nikanor medi-kuak esan didanez, anka bata kan-posantzen duela omen hago ta...

Apezpiku bat Deba bisitatzera joan zenean, garai hartan herriko mediku zen Martin Aranbururi galde omen zion, zerbait galdeztu beharrez edo istiliz ez egotearen: "Jende asko hilten al da?"; eta bergarar medi-kuaren erantzuna:

- Bai, hemen denak; batzuk leh-nago eta beste batzuk geroago. Juan SAN MARTIN

Tras la publicación de los artículos que escribió sobre noticias históricas de la medicina en el país, un amigo quiso saber si había chascarrillos de la profesión médica en el entorno Eibar-Plaentzia, donde el humor trasciende más allá de los límites de los colores. Efectivamente, existen. Y, como de vez en cuando es muy conveniente tratar

del humor y con humor, he ahí una buena muestra en el texto en va-cuence.

Que van desde aquel izquierdista que sentía dolores de hígado en su lado izquierdo, obedeciendo a sus ideales, y la revancha del médico en su diagnóstico, mostrando las cosas con gravedad y en su punto. "Vete rezando lo que sepas". Hasta aquel visitante que a la cabecera de la cama le esperó al enfermo "Pues, la verdad sea dicha, no te encuentro tan mal como me imagina, porque tienes las dos piernas en la cama". Al preguntarle el enfermo aclararía lo de las dos piernas al visitante, ni corto ni perezoso, a dijo: "Es que, el médico, don Nic-nor, me había dicho que estabas con una pierna en el cementerio".

En el elemento popular se pueden recoger infinidad de sucesos y chascarrillos de todo tipo y en su propia salsa. La convivencia en estos pueblos, hasta los medios allegados les va alcanzando su gracia chispeante. Podría seguir mermando muchísimos casos anóti- cos, pero no quisiera caer en abuso de los mismos y parodiando a lo sucedido a aquel placentino que se perdió de que los excesos cantos de su grupo en un local público pudieran molestar al doctor Artadi, allí presente, se acercó diciendo de disculparse, para de- "Qué, señor Artadi, ¿acaso querías faltando?" Y a quien contestó "No, no estaba faltando, éstas se brando".

Leintz Gatzaga: Gipuzkoa-Araba

Ez goitu artikulu honen titulua okerretara eraman behar. Leintz Gatzaga Gipuzkoako herrialdean bai-tugu kokatua. Hain zuzen ere, nondik begiratuta denaren arauera, lehen ala azkenengo herria. Beraz, bihoa aurretekizunak azalpen hau, inor alperrik hasar-tzen has ez dadin.

Dena dela, gipuzkoar askok ez dakiela herrikoak zein probintzian dagoen apustik egingo nuke. Izan ere, 92 kilometro bidaia Donostia eta Gatzaga berezien dituztenak. Gasteiztik, ordea, 25. Aspaldian herri-liko igaro denak gatzagarrak konponketa orokorrean debilizatuak izan ahal izan du, Gatzaga kokatua den maldatik behera jauzi zorian egoen el bata. Zirlabeaneko portu zaharreko atsendetoki baten inguruan hedatu den herrixkaren kaxkoa. Eta honen adinaren pisua ez dute oinarriek eutsi ahal izan.

Herri honen historia nahiz xehetan-sunik bitxigarrrienak ezagutu ahal izateko irakurleak bu da nora jozen. Donostia Aurreko Kutzak 1975.ean argitaratuak "Valle de Leñiz (I.a parte); Generalidades y Salinas" liburu. Egileak, Jose Letona eta Juan Leitar arrasatearak, bigarren liburu batenak ere direlarik.

Gatzagako Arlaban hauzoan jaiotzen da Deba ibaiatik, gorrusko hain ondo erabiliz, izango diren urak era apalean sortzen direlarik. Arlabango gailurra Santa Krutz baseliza zen, honen tetlatu euri-urak alde batetik Kantaurira eta bestetik, Zadorra eta Ebroren zehar, Mediterraneo ziohaze-landik.

Leintz Gatzaga Gipuzkoako herriko ibaiaren zurrak daga. Ondorio bezala, Gipuzkoako bere lurraik Arlaboko Aiaiaterakoa igaro zituen, Erregeren kontrako agintzari entzungorarena egiten zuelarik: "de lo cual estoy ma-ravillado, despreciar mis cartas y mandamientos..." (Enrike IV, 1.458).

Azkenik, 1.493.ko Martxoan, gatzagarrek 120 urtetan zehar egindako burruka latz ondoren, Gatzaga Oinari-Kontearen morrontzapek izango da, behin beñiko, askutua, Arabako Aiaiaterokoik ere beretzius izanez.

Ez da hau herria Arabo probintzia-rekin izan duen ixtilu bakarra. Gatzaga gal zelarik, Agurain eta Añan-Ge-saltzako udalek hauzit asko izan zuten, salerosketetan bata eta besteari-reno lehiaketa batitzuen. Bestalde, Gipuzko-Araba mugako denez gero, larrreak, zuhaitzetako mozketa, ar-talde eta obelgorriaren joan etorriak... beti izan dira zo mugaz bestaldeko herrikoen hauzitan ibiltzeko. Etxe-rako, Landa eta Arlaban arteko Iñu-rieta bazterrak udal bien burruka-gata izan da aspalditik.

Gatzaga: bera egoera estrategiko-arenagatik guzitatuza izan den herriko. Gatzelaietako bidaliak ez zuen beste biderik Iruneraino iritsiko. Mi-randalik datorrelarik Gasteiz utzi ondoren, Galarretan hasten zen San Adrian mendi izugarria gainditzea ala Gatzagatik barrena Gipuzkoako osoa gurutzatza.

Abantuitzko egoera honek jauregi, gatzelai, dorrexeak... erakizkeria zi-tuen herri honetan. Konte, markes, eta erregek izan zuten hemen heuren bideriazko atsendetua. Gaurregun, be-rriak, eta gorago aipatutako liburutik ateratzen dudalariak. "De tristura ver-tanta ruina donde hubo tanta gloria". Hau dela eta, ez litzateke —ene usiez— Gatzagako herriari. Aiaiaterako laguntza gatziki etorriko. Aitzinako gatzagak etengabeko erakuspen gisa bertsori, zortzun zorian diren erakuntzak indartu... bihar-etziko euskal gizarteak biziki esker-tuko lituzuek erabakiatik izango litzateke. Eta, bada.

Jose Mari VELEZ DE MENDIBALD

Castillo, manaba el agua que no solamente el nombre, sino la esencia al pueblo. Esta era conducida a través de una vía marítima especial a las casas, donde las mujeres se ocupaban de llenar los grandes recipientes de cobre y de mimados dorbak. De esta manera extraía el preciado producto mineralidad suficiente —durante el siglo XVI a razón de unas 6.000 toneladas año— como para enviar a Europa abdicaciones de la provincia y sus

ella.

1331 es el año en que el rey Alfonso XI concede la Carta Puebla de Salinas, quedándose el conde en su posesión.

En 1374 Enrique II dona al Señor de Oñate, Aretxabaleta, Esparza y

Oñate, Aretxabaleta, haciendo que su hermano se interpretaba bajo el nombre de su hermano, también los habitantes de su pueblo.

Conocida es la tendencia de los señores de Oñate, Señor de Guebara y la corporación de sus tierras a la herencia mandado de Alava, hasta el año 1600, bien con Salinas.

En ese año, la Hermandad de la Cofradía de la Virgen de la Asunción de Guebara, la villa, que fue residen-

cia de reyes, condes, marqueses, ba-

— quizás — de abandono. Pero

sería que se trataría de la industria salina, no tanto de actividad comercial sino de exposición,

— por ejemplo — necesarios para un mejor consumo de sus monumentos y edificios.

Las generaciones venideras amar-

cerían vivamente este tipo de edificios.